

Statsrådets principbeslut 20.3.2014 om en

Kulturmiljöstrategi 2014–2020



Statsrådets principbeslut 20.3.2014 om en

Kulturmiljöstrategi 2014–2020

Helsingfors 2014

**UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET
MILJÖMINISTERIET**



Undervisnings-
och kultur-
ministeriet



Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Ombrytning: Marianne Laune
Pärmbild: Miljöförvaltningens bildbank/ Pirjo Ferin

Publikationen finns också på internet:
www.ym.fi/publikationer

Edita Prima Ab, Helsinki 2014

ISBN 978-952-11-4291-8 (hft.)
ISBN 978-952-11-4292-5 (PDF)



441 002
Trycksak

FÖRORD

Statsrådets principbeslut om en kulturmiljöstrategi 2014–2020 grundar sig på statsminister Katainens regeringsprogram, enligt vilket regeringen ska ”utarbета en kulturmiljöstrategi”. Förslaget om utarbetandet av en kulturmiljöstrategi ingick också i statsrådets redogörelse 2010 om kulturens framtid.

Strategin har beretts av en arbetsgrupp som tillsattes av undervisnings- och kulturministeriet och miljöministeriet den 17 februari 2012. Enligt beslutet om tillsättande av arbetsgruppen är målet att strategin ska skapa förutsättningar för en helhetsinriktad kulturmiljöpolitik som stärker kulturmiljöns värde och skydd samt hanteringen av förändringar och risker. Det kom in sammanlagt 101 utlåtanden om arbetsgruppens förslag, som färdigställdes den 19 juni 2013, och undervisnings- och kulturministeriet och miljöministeriet har utgått från dessa i den slutliga redigeringen av strategiförslaget inför statsrådsbehandlingen.

Kulturmiljöstrategins mål har sammanfattats ur tre perspektiv: en betydande resurs, hållbar utveckling och god förvaltning. En välskött och livskraftig kulturmiljö ökar människors välbefinnande och har en stor betydelse för utvecklingen av näringslivets funktioner och förutsättningarna för en trivsam boendemiljö. De teman som tagits med i strategin utgör fem helheter som baserar sig på strategins mål. Det totala antalet åtgärder är 20.

Efter statsrådets principbeslut ska strategiarbetet fortsätta med en genomförandeplan, där man i samarbete med olika intressentgrupper konkretiserar verkställandet av åtgärderna samt ansvariga instanser, tidtabeller och uppföljningen av dem.

Vi hoppas att kulturmiljöstrategin ska leda till ökad trivsel i vår livsmiljö och att särdragen i kulturmiljön ska tryggas för kommande generationer.

Pia Viitanen
bostads- och kommunikationsminister

Paavo Arhinmäki
kultur- och idrottsminister

INNEHÅLL

Förord	3
1 Kulturmiljöstrategins mål	6
2 Kulturmiljön idag	8
2.1 Kulturmiljön – människans miljö	8
2.2 En föränderlig kulturmiljö	10
2.3 Kulturmiljöns rättsgrund	12
3 Strategiska val	14
3.1 Kulturmiljön är en resurs	14
Kulturmiljön stöder hållbar utveckling	14
De ekonomiska resurserna är tillräckliga och rätt riktade	16
3.2 Kulturmiljölagstiftningen och tillämpningen av den är högklassig	17
3.3 Erkännande av kulturmiljöns betydelse och värde	20
Kulturmiljöns betydelse bekräftas	20
Kulturmiljöfostran ökar förståelsen och uppskattningen	22
Utbildningen och forskningen inom kulturmiljösektorn är högklassig och tillräcklig	24
3.4 Samarbete ger kraft	25
God förvaltning, klar arbetsfördelning	25
Samarbetet mellan medborgarna och övriga aktörer ger resultat	26
3.5 Kulturmiljöinformationen är tillräcklig och högklassig	27
4 Verkställande, uppföljning och konsekvensbedömning av strategin	29
4.1 Verkställande och uppföljning av strategin	29
4.2 Konsekvensbedömning av strategin	29

1 Kulturmiljöstrategins mål

Kulturmiljön är grunden för samhällets och människornas minne och identitet. En välbevarad, regionalt präglad kulturmiljö som representerar flera tidsperioder är en omfattande nationell egendom som innefattar betydande samhälleliga och kulturella värden. En systematisk skötsel och utveckling av kulturmiljön ökar områdenas livskraft och trivsel, förverkligar en hållbar utveckling och upprätthåller nationalförmögenhetens värde.

Kulturmiljöstrategin har tre huvudmål fram till år 2020. Kulturmiljön är en betydande resurs och möjliggörare. Att vårda den är en del av en hållbar utveckling. God förvaltning möjliggör en helhetsbetonad kulturmiljöpolitik.

En betydande resurs. Kulturmiljön är en betydande kulturell, ekonomisk, social och ekologisk resurs som möjliggör ny verksamhet. Målet med strategin är att öka förståelsen för dessa möjligheter. Strategin strävar efter att förstärka olika instansers förutsättningar att verka till förmån för kulturmiljön och betonar betydelsen av medborgaraktivitet för att uppnå målen.

Hållbar utveckling. Målet med strategin är att stärka hållbar utveckling och de ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella värden som ingår i den genom att främja en god skötsel och ansvarsfull utveckling av kulturmiljön. Grundsynsättet i strategin är att kulturmiljön kan förnyas och anpassas till förändringar över tid samtidigt som de centrala särdrag som representerar olika åldrar bevaras.

God förvaltning. Strategin skapar förutsättningar för en helhetsinriktad kulturmiljöpolitik. Hela statsförvaltningen ansvarar för att strategin genomförs. Målet är att säkerställa kulturmiljöförvaltningens riksomfattande, regionala och lokala service- och verksamhetsförmåga, att förtydliga ansvarsfördelningen och sektoransvaret inom förvaltningen och att öka samarbetet mellan förvaltningsområdena. Åtgärderna som föreslås i strategin främjar verkställandet av de internationella avtal om kulturmiljön som Finland har undertecknat samt skyddet av kulturmiljön.



Nationalteatern och Järnvägstorget i Helsingfors. Miljöförvaltningens bildbank / Pirjo Ferin.

Vision för 2020:

Kulturmiljön – en källa till välbefinnande och livskraft

Människor uppskattar kulturmiljön och arbetar aktivt för dess bästa.
En välskött kulturmiljö lever i tiden men bevarar samtidigt sina särdrag. Den offentliga förvaltningens resurser är inriktade på att se till att förändringen är kontrollerad.
För näringslivet öppnar kulturmiljöns mångfald för framgångar.

2 Kulturmiljön idag

2.1

Kulturmiljön – människans miljö

I denna strategi avser kulturmiljön en helhet som uppstått till följd av människans verksamhet eller i växelverkan mellan människan och naturen och som inbegriper olika slags element av olika ålder – människornas dagliga miljö. En del av den är skyddad eller på annat sätt definierad som särskilt värdefull. Kulturmiljön har också immateriell betydelse.

Uppfattningarna om vilken sorts miljö som är värdefull och bra förändras med tiden. Kulturmiljön förknippas ofta med historiska miljöer som väcker positiva associationer. En kulturmiljö kan också vara ett bevis på något man inte vill komma ihåg. Värderingarna förändras långsamt: en plats som idag anses vara högst vanlig kan i framtiden vara uppskattad och utgöra en kulturmiljö som på ett överskådligt sätt berättar om sin tid.

Alla har ett ansvar att ta väl hand om miljön som finns runt omkring. Alla har också rätt till en bra kulturmiljö. En bra kulturmiljö betyder olika saker för olika människor. Gemensamt för de kulturmiljöer som upplevs som bra är dock att de stärker människornas förhållande till livsmiljön och hjälper dem att med hjälp av dåtid förstå nutid samt att bygga framtiden.



Staden i kvällsbelysning. Miljöförvaltningens bildbank / Daniel Segerlöv.

STRATEGIS CENTRALA BEGREPP

Kulturmiljö är en miljö som uppstått till följd av människans verksamhet eller i växelverkan mellan människan och naturen. Den omfattar kulturlandskap, den byggda kulturmiljön och fornlämningar. Kulturmiljön innefattar både områdeshelheter och enskilda objekt.

Kulturlandskap är en miljö som uppstått i växelverkan mellan människan och naturen och som till exempel kan ses som en lokal, visuell, upplevelserik eller historisk helhet.

Den byggda kulturmiljön eller byggnadsarvet avser byggda områden, byggnader samt olika konstruktioner såsom vägar, broar och elledningar.

Det arkeologiska kulturarvet utgör kulturmiljöns äldsta åldersbestämda skikt och den historiska grunden för kulturmiljön. Fornlämningar är konstruktioner, formationer eller föremål som människan skapat och som bevarats i landskapet, i marken eller under vatten.

En föränderlig kulturmiljö

Kulturmiljön påverkas av ett stort antal sociokulturella, politiska och ekologiska förändringar samt av förändringar i ekonomi, näringsliv och befolkningsutveckling. De fenomen som förändringarna medför har ofta ett komplext förhållande till varandra. Skötseln av kulturmiljön förutsätter att förändringar i miljön beaktas och att man vet hur man ska reagera på dem. I anslutning till förändringarna uppkommer även nya möjligheter som kan utnyttjas.

Klimatförändringen med efterföljande fenomen innebär nya utmaningar för skötseln och undersökningen av kulturmiljön. De politiska val som fattas utgående från klimatiförändringen återspeglas också i kulturmiljön. Den nationella klimat- och energistrategin (2013) förutsätter betydande åtgärder för att effektivisera energianvändningen och öka användningen av förnybar energi. Nya former av energiproduktion förändrar den existerande miljön och genererar en ny tidsenlig kulturmiljö.

Globaliseringen leder till att kulturen och idévärlden å ena sidan blir mångsidiga och berikade, å andra sidan likriktade och utarmade. Som en motreaktion till globaliseringen kan den lokala känslan och uppskattningen för de egna traditionerna öka.

Områdesstrukturen koncentreras och **näringsstrukturen** förnyas. Flyttningsrörelsen till tillväxtcentren har tilltagit. Nya områden börjar användas för bostadsändamål och befintliga konstruktioner förnyas och komprimeras. Samtidigt avfolkas den byggda miljön i mindre tätorter, i synnerhet på landsbygden, och odlingslandskapen växer igen. Underutnyttjande eller bristfälligt utnyttjande är de största utmaningarna för bevarandet av kulturmiljöernas värden.

Även konsekvenserna av **förändringar i befolkningsstrukturen** syns i kulturmiljön. När befolkningen åldras ökar till exempel trycket på att beakta tillgängligheten. Behovet av att kunna anpassa utrymmen ökar i hemmen, på arbetsplatserna och i offentliga byggnader.

När kommun- och servicestrukturerna förnyas minskar antalet kommuncentrum och den offentliga servicen kan ordnas på ett effektivare sätt. När servicenätet glesnar upphör den tidigare användningen av kulturmiljön. Kommunens storlek påverkar också principerna för områdesutvecklingen.

Utvecklingen av trafiken och infrastrukturen har betydande inverkan på kulturmiljön. Med ökad trafik och ökat energibehov behövs nya föränderliga strukturer i landskapet. Samtidigt som byggandet och förnyandet av trafikleder och energinät skapar en ny kulturmiljö, kan det också få det befintliga att förfalla och försvinna.

Knappa **ekonomiska resurser** påverkar de offentliga samfundens ägarpolitik. Statligt ägda fastigheter säljs till privatpersoner, och kommunerna gör sig av med underutnyttjade servicebyggnader. Forsamlingarnas byggnader står också oanvända. Förändringarna innebär att medborgarnas och näringslivets insats i skötseln av kulturmiljön blir allt viktigare.

KULTURMILJÖERNA I SIFFROR

- Det finns 156 inventerade, nationellt värdefulla landskapsområden. Bland dem finns bland annat åkerområden och vårdbiotoper. Avsikten är att inventeringen av de nationellt värdefulla landskapsområdena ska färdigställas före utgången av 2015, varvid antalet kan ändras.
- Tre landskapsområden av riksintresse och två andra landskapsområden har inrättats med stöd av naturvårdslagen (1096/1996). Man kan göra upp skötsel- och nyttjandeplaner för landskapsområdena för att bevara och vårda landskapsbilden, historiska särdrag eller andra därmed sammanhängande särskilda värden.
- Det finns sex nationalstadsparker som har inrättats med stöd av markanvändnings- och bygglagen (132/1999). Skötsel- och nyttjandeplaner görs upp för nationalstadsparkerna med stöd av 70 § i samma lag.

Byggd kulturmiljö:

- Det finns 280 objekt (december 2013) som skyddats med stöd av lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010) och den tidigare byggnadsskyddslagen (60/1985). Ett skyddat objekt kan innehålla flera byggnader. På detaljplaneområden är planskydd det primära förfarandet.
- Cirka 800 byggnader har skyddats med stöd av förordningen om skydd för staten tillhöriga byggnader (480/1985). Förordningen upphävdes 2010, men skyddsbeslut som fattats med stöd av den gäller fortfarande.
- Det finns 567 kyrkor, 10 jordfästningskapell, 259 klockstaplar (december 2013) och cirka 200 gravkapell som tillhör Finlands evangelisk-lutherska kyrka och som är skyddade med stöd av kyrkolagen (1054/1993).
- Det finns 19 kyrkor och fyra bönehus som är skyddade med stöd av lagen om den ortodoxa kyrkan (985/2006).
- Det finns tusentals byggnader och byggda miljöer som skyddats genom planläggning, men det finns ingen heltäckande riksomfattande statistik om dem.
- Det finns 1 260 byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY).
- I trafikverkets samling museiobjekt finns 22 museivägar och 33 museibroar.

Arkeologiskt kulturarv:

- Det finns cirka 29 000 fredade fasta fornlämningar (november 2013).

Kulturmiljöns rättsgrund

Enligt 20 § i grundlagen (731/1999) bär var och en ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. Det allmänna ska verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön. Enligt 14 § 4 mom. i grundlagen ska det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Även övriga grundlagsbestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter påverkar kulturmiljöfrågor. Sådana bestämmelser är i synnerhet 10 § om skydd för privatlivet, 15 § om egendomsskydd samt 17 § om rätt till eget språk och egen kultur.

De mest centrala lagarna för kulturmiljön är markanvändnings- och bygglagen (132/1999), lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010), lagen om fornminnen (295/1963), naturvårdslagen (1096/1996) samt vissa speciallagar såsom kyrkolagen (1054/1993) och lagen om den ortodoxa kyrkan (985/2006). Även Europeiska unionens lagstiftning och politiska program påverkar kulturmiljön.

Kulturmiljön påverkas dessutom direkt eller indirekt vid tillämpningen av flera andra lagar. Tillämpningen av bestämmelser i anslutning till exempelvis energihushållning, miljöskydd, naturskydd, marktäkt, vattenområden, gruvdrift, trafik, jordbruk och landsbygdsutveckling kan också påverka kulturmiljön. Europeiska unionens jordbrukspolitik och lagstiftningen om utvecklingen av landsbygden påverkar användningen och skötseln av jordbruksområden samt utvecklingen av den byggda miljön i landsbygdsområdena. Bestämmelser om undervisning och olika yrkeskrav har också indirekt inverkan på kulturmiljön.

Det finns flera internationella avtal om kulturmiljön. Finland har gått med i följande:

UNESCO:s

- konvention om skydd för världens kultur- och naturarv, även kallad världsarvs-konventionen (FördrS 19/1987)
- konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, även kallad Haagkonventionen (FördrS 93/1994)
- konvention om skydd av det immateriella kulturarvet (FördrS 47/2013) samt

Europarådets

- europeiska konvention om bevarande av arkeologiska tillgångar, även kallad Maltakonventionen (FördrS 26/1995)
- konvention om skydd av det Europeiska arkitektoniska kulturarvet, även kallad Granadakonventionen (FördrS 10/1992) samt
- europeiska landskapskonvention, även kallad Florenskonventionen (FördrS 14/2006).

Finland har ännu inte anslutit sig till Europarådets ramkonvention om kulturarvets värde och betydelse för samhället (Faro, 2005) eller till Unescos konvention för kulturarv under vatten (2001).

Den nationella lagstiftningen erbjuder goda förutsättningar för att värna om kulturmiljön, men att bestämmelserna är utspridda på många lagar är samtidigt en utmaning när det gäller att åstadkomma ett heltäckande utvecklande och skydd av kulturmiljön.



Ring III. Miljöförvaltningens bildbank / Daniel Segerlöv.

3 Strategiska val

Kulturmiljön är en identitetsstärkande, nationell, regional och lokal resurs. En bra kulturmiljö stöder invånarnas trivsel, skapandet av nya och utvecklandet av gamla näringar samt en utveckling som baserar sig på regionens egna framträdande verksamheter, till exempel turismen.

Områdenas mångfald erbjuder ramar för utveckling av kulturmiljöernas ekonomiska möjligheter och dragningskraft. Enligt EU:s territoriella agenda 2020 är ekologiska värden, kvaliteten på miljön och kulturegendomen avgörande med tanke på välfärd och ekonomiska utsikter och erbjuder unika utvecklingsmöjligheter. Hållbar tillväxt är en av finansieringsprioriteringarna för Europas struktur- och investeringsfonder (till exempel EAKR, ESR och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling) som ingår i Finlands partnerskapsprogram under programperioden för EU:s regional- och strukturpolitik 2014–2020. När en ny affärsverksamhet ska skapas och företagens innovationsverksamhet stärkas kan kulturmiljön erbjuda en bra referensram för utvecklingen.

3.1

Kulturmiljön är en resurs

Kulturmiljön stöder hållbar utveckling

God skötsel av det befintliga byggnadsbeståndet, den befintliga infrastrukturen och de befintliga kulturlandskapen utgör grunden för hållbar utveckling. Renovering och nyanvändning av tomma byggnader är motiverat med tanke på bevarandet av byggnader, sysselsättningen och en hållbar utveckling.

Värnandet om och utnyttjandet av kulturmiljön kan bli en betydande konkurrensfaktor i utvecklingen av näringarna. Miljöansvar och vanligen även samhällsansvar blir allt viktigare framgångsfaktorer i den globala konkurrensen. Kulturmiljöerna kan stödja dessa mål exempelvis genom att fungera som en symbol för företagens miljöansvar och genom att utgöra en attraktiv och konkret plattform för växelverkan för företag, samhället och enskilda medborgare.

Klimatförändringen har medfört krav på bland annat byggnaders energieffektivitet. Eftersom en del av de åtgärder som förbättrar energieffektiviteten kan påverka byggnadernas karaktär och särdrag bör ägarna och de som planerar och verkställer reparationsarbetena ha tillräckligt med kunskap om byggnadsarvets egenskaper och om hur man bevarar dem. Det finns en del forskning om hur man kan förbättra energieffektiviteten på kulturhistoriskt värdefulla platser, men allt har inte undersökts tillräckligt noggrant.

I synnerhet i tillväxtcentra verkställs en ekoeffektivare stadsstruktur och tomtbristen underlättas genom tätare samhällsstruktur och genom kompletteringsbyggande. Tillväxten avspeglar sig också på den närliggande landsbygden, där trycket ökar på att bygga bostäder på rekreations- och odlingsområden. Med tanke på kulturmiljön är det viktigt att områdenas särdrag identifieras och respekteras i kompletteringsbyggandet.

Landskapen och deras natur- och kulturarvsvärden är en av den finländska turismens starka sidor. Enligt Finlands turiststrategi 2020 ligger tyngdpunkten när det gäller kulturturismen till Finland bland annat på lokala kulturmiljöer, enskilda kulturobjekt och rutter samt regionala, karakteristiska kulturella särdrag, såsom den samiska kulturen. Även det arkeologiska kulturarvet intresserar och kan fungera som resurs för turismen. Ett helhetsinriktat underhåll av kulturmiljön är således viktigt även med tanke på hållbar turism.

Målbild 2020:

Kulturmiljöns möjligheter att bekämpa och anpassa sig till klimatförändringen är kända. Ägarna känner till kulturmiljöns betydelse och åtar sig att sköta den enligt planen. Den totalekonomiska nyttan av att bygga om byggnader är känd. Byggnader som blir tomma kan användas för nya ändamål. I normerna för ombyggnad beaktas gränsvillkoren för värnandet av byggnadsarvet. Energieffektivitet och kulturhistoriska värden är likvärdiga i byggnadsprojekt. Kulturmiljöns värden beaktas i planeringen av energi- och trafiknät.

Åtgärder:

1. Stöd och utveckling av lösningar som genom skötsel och hållbar användning av kulturmiljön kan bidra till bekämpning av och anpassning till klimatförändringen.
2. Det skapas förutsättningar för tillfällig användning av tomma byggnader och miljöer och för innovativ återanvändning av byggnadsbeståndet.

De ekonomiska resurserna är tillräckliga och rätt riktade

De offentliga resurserna som är avsedda för skötsel av kulturmiljön har minskat under de senaste åren. Detta gäller såväl expertresurser inom förvaltningen, anslag samt understöd som beviljas aktörer och privatpersoner. EU:s finansieringsmöjligheter har också försämrats, men den finansiering man kan få från EU utgör fortfarande den största andelen av den offentliga finansieringen av utvecklingen av kulturmiljön.

I Finland finns det flera grupper som beviljar anslag för skötsel och utveckling av kulturmiljön. Det finns många bidragssystem, men ofta har de enskilda systemen tillgång till ganska små bidrag. Informationen om olika bidrag är dessutom splittrad, och ansökningstiderna och kriterierna för beviljande varierar. Även små bidrag fungerar dock ofta som en länk mellan aktörerna och förvaltningen och ökar den ömsesidiga förståelsen för de gemensamma målen.

Då den offentliga finansieringen minskar är man tvungen att utveckla nya verksamhetssätt för att upprätthålla och förbättra kulturmiljöernas tillstånd. Näringslivets insatser skulle kunna erbjuda nya möjligheter. De ekonomiska fördelarna och imagefördelarna av en god kulturmiljö för näringslivet har inte utretts. En utredning av fördelarna skulle kunna öka intresset för att värna om kulturmiljön.

Målbild 2020:

Den offentliga förvaltningen bär ansvaret för resurserna för skötseln och skyddet av kulturmiljön. Fastighetsägarna ansvarar för sitt kulturarv. De ekonomiska incitamenten stöder underhållet av kulturmiljön. Informationen om olika understöd, villkor och ansökningstider är lättillgänglig.

Kulturmiljöernas styrkor identifieras också när näringarna utvecklas. Näringslivet ser ett affärsmässigt värde i den befintliga, välskötta kulturmiljön och styr även ekonomiska resurser till skötseln och utvecklingen av den.

Åtgärder:

3. Stödja utrednings- och forskningsarbete om kulturmiljöns ekonomiska betydelse.
4. Stärka samarbetet mellan näringslivet och förvaltningen i kulturmiljöärenden.
5. Utveckla ekonomiska incitament och understödsförfaranden som främjar god skötsel av kulturmiljön.

Kulturmiljölagstiftningen och tillämpningen av den är högklassig

För kulturmiljön är det viktigt att planläggningen fungerar. Enligt markanvändnings- och bygglagen (132/1999) är ett av målen för områdesplaneringen att främja den byggda miljöns skönhet och värnandet om kulturvärden. I innehållskraven på olika plannivåer betonas bland annat värnandet om landskapet, kulturarvet och den byggda miljön. Även nyttjandet av det befintliga bostadsbeståndet beaktas. Planläggning är de facto det mest använda redskapet för att skydda och utveckla kulturmiljön.

I planläggningsprocessen samordnas olika funktioner och behov, och då körs kulturmiljöns värden ibland över av intressen som anses starkare, till exempel ekonomiska sådana. Ibland ligger problemet i att planerna är föråldrade ur kulturmiljösynpunkt.

En bra planläggningsprocess förutsätter fungerande förfaranden för växelverkan och en tillräcklig kunskapsbas. Aktuell basinformation är en grundförutsättning i bedömningen av planläggningens konsekvenser, som riktas mot bland annat stadsbilden, landskapet, kulturarvet och den byggda miljön. Inventeringen "Byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)" i anslutning till de riksomfattande målen för områdesanvändningen utgör den viktigaste informationen. Det är ett viktigt nationellt kulturmiljömål att ta den i beaktande i områdesanvändningen.



Kyrkstallar i Utsjoki. Tuija Mikkonen.

Planläggningen skapar också ramar för planeringen och genomförandet av infrastrukturen. I synnerhet trafikleder, elledningar och energiproduktionsanläggningar, såsom vindkraftsparker, påverkar kulturmiljöns tillstånd. En interaktiv planeringsprocess som utnyttjar kulturmiljöexpertis och kvaliteten på konsekvensutredningarna säkerställer en lösning där kulturmiljön beaktas på bästa möjliga sätt.

Byggnader och konstruktioner kan skyddas genom planläggning och med stöd av speciallagstiftning. Den lag som tillämpas på alla byggnader och konstruktioner, med undantag av kyrkliga byggnader och konstruktioner, är lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010). Det går enklare än tidigare att tillämpa lagen om skyddande av byggnadsarvet, som trädde i kraft 2010, på detaljplaneområden.

Om skyddet av fasta fornlämningar föreskrivs i lagen om fornminnen (295/1963) enligt vilken alla objekt som definierats som fasta fornlämningar är fredade. Dessutom är alla lösa fornföremål och fartygsfynd på minst hundra år fredade. Lagen om fornminnen utarbetades i början av 1960-talet för en omvärld som avsevärt avviker från dagens miljö. En revidering av lagen om fornminnen är motiverad för att man bättre ska kunna beakta förändringarna i omvärlden och i annan lagstiftning.

Kommunernas byggnadstillsynsmyndigheter har också en central ställning med tanke på värnandet av kulturmiljön. De övervakar planeringen och genomförandet av byggandet och beviljar bygg- och rivningslov i enlighet med markanvändnings- och bygglagen.

Inom den offentliga förvaltningen är ansvaret för kulturmiljön utspritt på flera olika myndigheter och baserar sig på olika författningar. Som verksamhetsobjekt är kulturmiljön dock odelad. Enskilda objekt förlorar en del av sitt värde utan den omkringliggande miljön.

KULTURMILJÖN OCH DE RIKSOMFATTANDE MÅLEN FÖR OMRÅDESANVÄNDNINGEN

De riksomfattande målen för områdesanvändningen ingår i det system för planering av områdesanvändningen som avses i markanvändnings- och bygglagen. Med tanke på kulturmiljön är målet att säkerställa bevarandet av kulturmiljöer och naturarv av riksintresse.

Till de riksomfattande kulturmiljöinventeringar som avses i de riksomfattande målen för områdesanvändningen hör:

- Inventeringen av byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY 2009)
- Inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden (1995). Landskapsinventeringen uppdateras för närvarande och blir färdig 2015, och då ses områdesurvalet och gränserna över.
- Inventeringen som rör det arkeologiska kulturarvet (1985).

Enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen ska de förpliktelser som rör kultur- och naturarvet i internationella avtal samt statsrådets beslut beaktas i områdesanvändningen. Myndigheternas riksomfattande inventeringar beaktas som utgångspunkter för planeringen av områden.

Målbild 2020:

Skötseln och skyddet av kulturmiljön utgår från en helhetsbetonad kulturmiljöuppfattning. Kulturmiljöerna är en resurs och attraktionsfaktor i landskapen och kommunerna, vilket syns i planeringen av markanvändningen och beslutsfattandet. Planläggningsprocesserna och planernas innehåll stöder ett hållbart nyttjande av kulturmiljön med regionala utgångspunkter.

Ansvar för uppföljningen av kulturmiljöns tillstånd är tydligt fastställt och uppföljningens resultat utnyttjas i det politiska beslutsfattandet och i förvaltningen. Samarbetet mellan olika förvaltningsområden har intensifierats i lagberedningen för att olika lagar ska fungera smidigt i förhållande till varandra. Lagstiftningen om det arkeologiska kulturarvet är uppdaterad.

Åtgärder:

6. Kulturmiljöernas värden tryggas på olika plannivåer.
7. Värnandet av kulturmiljön integreras i utvecklingen på landskapsnivå och lokal nivå (strategier, planer, program).
8. Det görs en helhetsbedömning av bestämmelserna om kulturmiljön, och lagstiftningen revideras vid behov.



Landsbygdslandskap i Mustimäki, Savolax. Tuija Mikkonen.

Erkännande av kulturmiljöns betydelse och värde

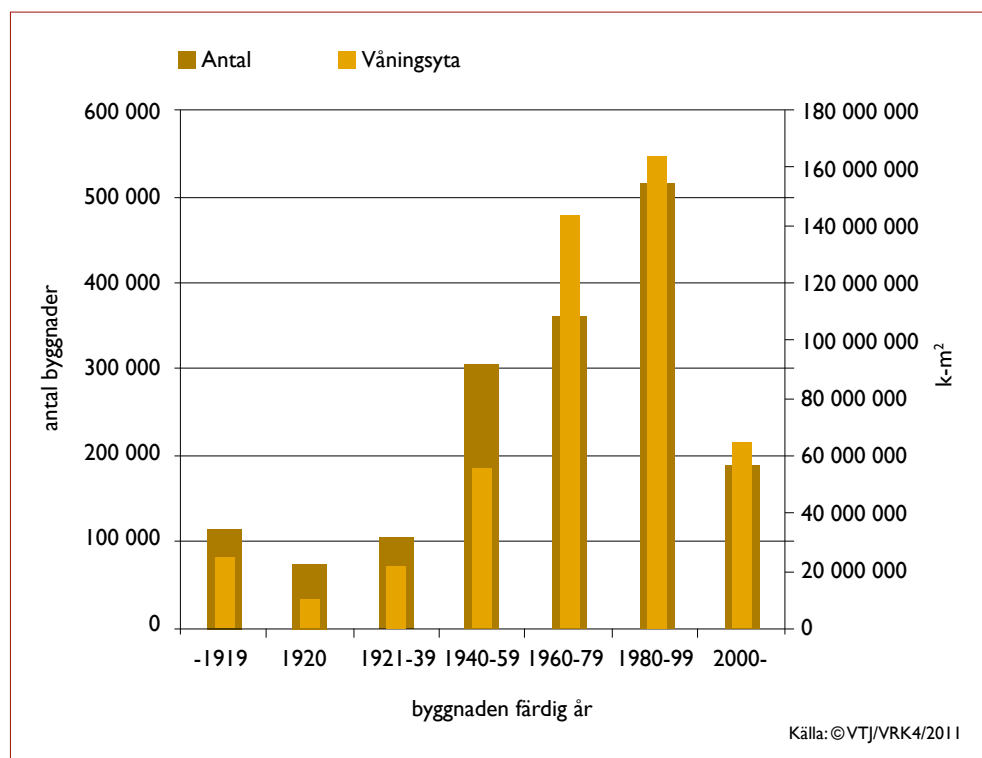
Kulturmiljöns betydelse bekräftas

Värnandet om kulturmiljön baserar sig på att den respekteras. Det finns dock olika uppfattningar om vad som är en bra kulturmiljö värd att värna om. Värdena förändras också med tiden. Därför bör man hitta sätt att beakta olika värden och värderingar när kulturmiljön utvecklas.

Professionella som arbetar med kulturmiljön kan ha andra värderingar och åsikter än invånarna. Experterna tolkar ofta ett visst objekt som en del av en större kulturmiljö och ett historiskt kontinuum. Invånarna kan uppleva värden i anslutning till sin hemort som experterna inte ser i kulturmiljön. Därför finns det ett allt större behov av växelverkan och diskussion på gräsrotsnivå mellan invånare och myndigheter.

Den byggda kulturmiljön i Finland är ung. Cirka 80 procent av byggnadsbeståndet är byggt efter mitten av 1900-talet. På grund av dess omfattning är kvaliteten på den unga kulturmiljön viktig med tanke på människornas välbefinnande. Trots detta händer det att den ändras och rivs utan att man tar i beaktande att man samtidigt kanske förstör en miljö som kommande generationer kan komma att sakna.

Byggnadsbeståndets ålder i Finland år 2010





Reparation av fönsterkarm. Miljöförvaltningens bildbank / Pentti Hokkanen.

Målbild 2020:

Värdet på kulturmiljöer av olika slag och i olika åldrar är kända och erkända. Kulturmiljön ses som en oersättlig nationell resurs, och bevarandet av dess värde och en god skötsel är viktiga mål för statsmakten. Privatpersoner, företag och myndigheter har förbundit sig att värna om kulturmiljön. Värdena i levande och mångfaldiga kulturmiljöer upprätthålls genom högklassigt och genomtänkt förnyande där kulturarvet respekteras.

Åtgärder:

9. Det tas fram mer information om den unga kulturmiljö som uppkommit efter mitten av 1900-talet för att tillgodose behoven när det gäller skydd, undersökningar, restaurering och användning och det tas fram reparationsåtgärder som bevarar kulturmiljöns värde.
10. Kulturhistoriskt värdefulla byggnader som ägs av staten och kommunerna, kulturlandskap och det arkeologiska kulturarvet värnas och vårdas så att de förmedlar information om ett ansvarsfullt och planmässigt ägande.

Kulturmiljöfostran ökar förståelsen och uppskattningen

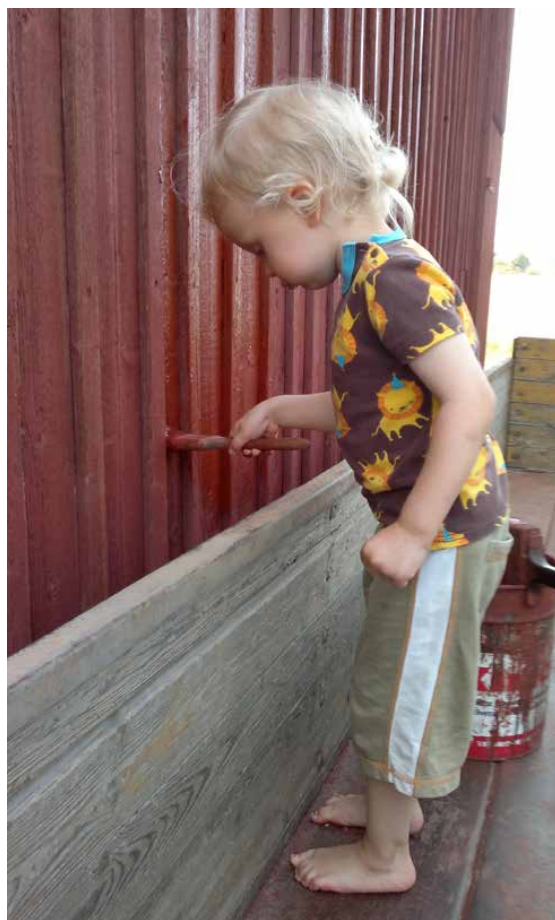
Genom kulturmiljöfostran ökar kunskapen om och värdesättandet av miljöns kulturella betydelse. Den stöder också formandet av en kulturidentitet och en relation till miljön. Det krävs förmåga att förstå och tolka kulturmiljön för att man ska kunna uppskatta den. Förutom hemmen spelar daghem, skolor, yrkesläroanstalter och läroanstalter för fritt bildningsarbete en viktig roll i sammanhanget. Värdena från den tidiga och grundläggande fostran befasts i utbildningen på andra stadiet och präglar ofta hela livet.

Utvecklandet av kulturmiljökunskandet ingår i läroplanen i förskole- och grundskoleundervisningen och i undervisningen på andra stadiet samt i grunderna för yrkesinriktade grundexamina. Det finns ändå ingen klar uppfattning om i vilken omfattning kulturmiljön tas upp på de olika stadierna i utbildningssystemet. Beroendet varierar i utbildningsarrangörernas läroplaner och skolornas arbetsplaner och i sista hand påverkar lärarens aktivitet och intresse lektionernas innehåll. Kunskapen om kulturmiljön, som ingår i lärarnas grundläggande och kompletterande utbildning, är således oerhört viktigt.

Museerna har en central roll när det gäller att presentera, samla in och tolka informationen om kulturmiljön. Museerna fungerar i samarbete med skolorna, men deras verksamhet når också olika befolkningsgrupper i större utsträckning. Museerna producerar innehåll och tjänster genom att göra undersökningar och inventeringar, producera webbmaterial, sammanställa utställningar och organisera olika evenemang.

Internet erbjuder mycket information om kulturlandskap, byggnader och fornlämningar. På webben har man också skapat interaktiva applikationer, där medborgarna kan föra fram sina egna minnen eller information om kulturmiljön.

Föreningarna har en viktig betydelse för främjandet av informationen om och förståelsen för kulturmiljön. Många av dem ordnar möten, projekt, talkon och annan verksamhet till förmån för kulturmiljön. Frivilligorganisationernas verksamhet är viktig när det gäller



Familjens minsta kan också måla med rödmylla.
Hanna Härmäläinen.

att skapa en positiv atmosfär, lyfta fram aktuella ärenden, ordna möjligheter att delta och vårda kulturmiljöerna.

Avsikten med Europeiska kulturmiljödagarna ("European Heritage Days"), som ordnas på initiativ av Europarådet och kommissionen, är att öka informationen om kulturarvets mångfald. Genom evenemangen som ordnas varje höst vill man väcka diskussion och främja kännedomen om och uppskattningen av det lokala byggnadsarvet. I Finland koncentreras evenemangen till det andra veckoslutet i september. Evenemangen under kulturmiljödagarna ordnas av lokala aktörer.

Det behövs samarbete mellan olika aktörer och experter för att öka kunskapen om och intresset för kulturmiljön. Invånarna bör erbjudas möjlighet att lära sig mer om kulturmiljön under alla skeden av livet.

Målbild 2020:

Barn, unga och vuxna har lärt sig att läsa kulturmiljön och kan agera aktivt för dess bästa. Museerna stöder utvecklingen i egenskap av regionala och lokala centra för livslångt kulturmiljölärande. De föreningar som verkar i anslutning till kulturmiljön är aktiva, förmedlar information om kulturmiljön och förstärker på så sätt uppskattningen för kulturmiljön.

Åtgärder:

I I. En mångsidig kulturmiljöfostran utvecklas i daghem, skolor, yrkesläroanstalter och läroanstalter för fritt bildningsarbete samt i museum.



Odlingslandskapet i Vanhalinna i Lundo genomkorsas av de uråldriga färdvägarna Tavastländska oxvägen och Aura å. Tuija Mikkonen.

Utbildningen och forskningen inom kulturmiljösektorn är högklassig och tillräcklig

Universitetens kulturmiljöforskning och -undervisning täcker på ett mångsidigt sätt de perspektiv som tas upp i strategin. Studier och forskning möjliggör en branschövergripande expertis, fastän det inte finns någon heltäckande utbildning inom kulturmiljösektorn i Finland. Utbildningen inom konserveringsbranschen håller på att skäras ner vid yrkeshögskolorna.

Restaureringsutbildning ordnas vid flera yrkesläroanstalter och vid läroanstalter för hantverk och konstindustri. Numera är utbildningarna inom byggnadskonservering och byggnadsrestaurering huvudsakligen koncentrerade på byggnadsvård. Det finns i synnerhet behov av att lära ut och undersöka hur man restaurerar det unga byggnadsbeståndet.

I läroplanerna vid läroanstalter på andra stadiet finns det även behov av att utveckla kulturmiljöundervisningens innehåll. Det kommer att behövas allt mer behörig yrkesskicklig personal inom reparation och ombyggnad de kommande åren. Med tanke på kulturmiljön är det väsentligt att både de som planerar reparationsarbeten och de som verkställer dem har förståelse för byggnadsbeståndets egenskaper, historiska särdrag och immateriella värden.

Kulturmiljökunskap är viktigt både för dem som planerar och uppför miljön och för fastigheternas disponenter och fastighetsskötare. Det finns behov av gemensam kompletterande utbildning för olika yrkesgrupper inom kulturmiljösektorn.

Ny energieffektiv och så kallad grön byggteknik förändrar innehållet i planeringen. För att tekniken ska kunna tillämpas på ett sätt som tar kulturmiljöns värden i beaktande krävs att planerarna har ett vidsträckt kunnande och att experter från olika branscher samarbetar.

Målbild 2020:

I grundutbildningen på universiteten och högskolorna samt på andra stadiet behandlas kulturmiljöfrågor i tillräcklig utsträckning. Förvaltningen och beslutsfattarna får tillgång till den senaste forskningen om kulturmiljön. Undervisningen i ombyggnad är högklassig. Den är också inriktad på det unga byggnadsbeståndet och erbjuds i tillräcklig omfattning. Det finns tillräckligt med utbildningsplatser inom konserveringsbranschen. Olika yrkesgrupper som arbetar med kulturmiljön har tillgång till skräddarsydd kompletterande utbildning.

Åtgärder:

12. Kulturmiljörelaterade grundexamina och kompletterande utbildning för experter förstärks.
13. Tillämpande kulturmiljöforskning vid universitet och andra forskningsinstitut samt tillhörande samarbete med sektorforskningsinstitut och myndigheter understöds.

Samarbete ger kraft

God förvaltning, klar arbetsfördelning

Kulturmiljöfrågorna hör till flera olika förvaltningsområden och förvaltningsnivåer. Av ministerierna arbetar miljöministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, arbets- och näringsministeriet och kommunikationsministeriet med kulturmiljörelaterade lagstiftnings- och utvecklingsuppgifter. Museiverket fungerar som statens sakkunnigmyndighet i kulturmiljöfrågor. Verkställighetsuppgifter sköts bland annat av statens regionförvaltning. Även andra myndigheter, såsom förvaltningsdomstolarna, behandlar frågor som gäller kulturmiljön. Ansvar och förpliktelser som fördelas mellan flera instanser är inte alltid tydliga för medborgarna och andra aktörer.

Med tanke på kulturmiljön har kommunerna och landskapsförbunden, som styr utvecklingen och skyddet av kulturmiljön genom planläggning, en särskilt viktig roll. Dessutom påverkar kommunerna kulturmiljön genom att styra och övervaka byggandet. Landskapsmuseerna fungerar som regionala experter. Samarbetet mellan myndigheterna har förstärkts med vittomfattande regionala samarbetsgrupper som består av experter från branschen och olika förvaltningsområden.

Museiverket har ingått samarbetsavtal om expert- och myndighetsuppgifter inom kulturmiljöskydd med landskapsmuseerna. Expertresurserna är ojämnt fördelade regionalt sett. Ett samarbetsavtal har också ingåtts med Samemuseet Siida. Samernas rätt att delta i miljöförvaltningen har också beaktats i den nordiska samekonvention som håller på att utarbetas.

Utvecklingen av kulturmiljön måste vara långsiktig och förändringarna kontrollerade. En god förvaltning förutsätter aktuell lagstiftning som skapar förutsättningar och riktlinjer för verksamheten och som fastställer rollerna för olika aktörer. God förvaltning innefattar en aktiv dialog mellan medborgarna och förvaltningen.

Målbild 2020:

Statsförvaltningens interna arbetsfördelning och ansvarsområden i kulturmiljöfrågor är tydliga och begripliga för medborgarna. Kulturmiljöns betydelse identifieras och beaktas i statens, kommunernas och landskapsförbundens beslutsfattande. Ett tillräckligt antal experttjänster av god kvalitet säkerställs även regionalt.

Åtgärder:

14. Varje ministerium strävar efter att främja målen i kulturmiljöstrategin och verkställandet av dem inom sitt eget förvaltningsområde.
15. Arbetsfördelningen och samarbetet i kulturmiljöfrågor både internt inom statsförvaltningen och mellan statsförvaltningen, landskapsmuseerna och landskapsförbunden tydliggörs. Den regionala tillgången till kulturmiljörelaterade myndighetstjänster på olika håll i landet bedöms.
16. Verksamheten inom sameområdets kulturmiljöarbete stabiliseras.

Samarbetet mellan medborgarna och övriga aktörer ger resultat

Kulturmiljöns värden bevaras i huvudsak tack vare att kulturmiljön vårdas och nyttjas på ett bra sätt. Fastigheternas ägare och användare har en avgörande ställning. Förutom invånarna har också näringslivsaktörerna en viktig roll. Industrin och serviceföretag äger stora delar av byggnadsarvet. Landsbygds- och lantbruksnäringar upprätthåller och formar kulturlandskapet på landsbygden.

I de internationella avtalen som rör kulturarvet innehar medborgarna en central ställning som användare och värnare av kulturmiljön. I Europarådets konventioner betonas till exempel den offentliga förvaltningens och de privata aktörernas gemensamma ansvar i värnandet om kulturarvet.

I den europeiska landskapskonventionen betonas landskapets roll som människornas livsmiljö. I Europarådets ramkonvention om kulturarv av värde för allmänheten (Faro) innebär kulturarv också det gemensamma goda, dvs. att medborgarna kollektivt kan känna att det är "deras".

Olika slags medborgaraktörer deltar aktivt i kulturmiljöfrågor, exempelvis riksomfattande kulturmiljöorganisationer, lokala invånar-, hembygds- och byaföreningar samt expertorganisationer. Föreningarnas verksamhet har en stor betydelse för upprätthållandet av kulturmiljöns tillstånd och värderingar.

Ett gott samarbete mellan det allmänna och föreningar främjar behandlingen av kulturmiljöfrågor. Föreningarna har information och kunskande som förvaltningen kan dra nytta av. De har emellertid knappa ekonomiska resurser för sin verksamhet.

När den offentliga sektorns resurser minskar framhävs medborgarsamhällets ställning. Utöver föreningar och olika yrkesorganisationer behövs även allt större insatser av näringslivet för att kulturmiljöerna ska utvecklas. Medborgarsamhällets handlingsmöjligheter blir bättre när människorna är medvetna om sina möjligheter att delta.

Målbild 2020:

Kulturmiljöpolitiken utgår från medborgarna och samhället. Näringslivet, offentliga sektorn, medborgaraktörerna och medborgarna i regionen deltar i utvecklingen av kulturmiljön. Människorna känner till sina möjligheter att delta och kan använda sig av dem.

Åtgärder:

17. Dialogen mellan den offentliga förvaltningen, medborgarna och näringslivets aktörer utökas i kulturmiljörelaterade frågor och därigenom stärks den ömsesidiga förståelsen mellan olika grupper.
18. Finlands anslutning till Europarådets ramkonvention Faro förbereds.

Kulturmiljöinformationen är tillräcklig och högklassig

Utvecklingen och skyddet av kulturmiljön förutsätter aktuell information om kulturmiljön och om skyddade objekt och hur dessa ska skötas. Det finns mycket spridd information och många olika informationskällor.

Inventeringar och utredningar som sakkunniga gjort utgör underlag för fastställandet av kulturmiljöns värden. Utgångspunkten för inventeringarna är i första hand att spara och producera information i anslutning till kulturmiljön. Utredningarna fungerar som basinformation i planläggningen och i olika projekt.

Lokala och regionala kulturmiljöprogram producerar viktig information, inkluderar olika aktörer och utvecklar den gemensamma motivationen. Utgångspunkten för programmen är att gemensamma mål fastställs i anslutning till områdets hållbara utveckling och att åtgärder och verksamhetssätt planeras. Programmen fungerar som diskussionsunderlag inom exempelvis markanvändningsprojekt. Målet med programmen är att de återspeglar områdenas särprägel och stöder den lokala identiteten.

KULTURMILJÖPROGRAM

Regionala kulturmiljöprogram. Närings-, trafik- och miljöcentralerna, landskapsförbunden och andra regionala aktörer kan i samarbete med landskapsmuseerna och andra intressentgrupper göra upp regionala kulturmiljöprogram som täcker hela landskapet eller delar av det.

Lokala kulturmiljöprogram. Kommuner och andra lokala aktörer kan göra upp egna kulturmiljöprogram för sin egen kommun. Invånarna, samfund, myndigheter och näringslivet kan delta i arbetet.

Som stöd för kulturmiljöprogrammen har miljöministeriet publicerat guiden Kulturmiljöprogram – hur och varför (2009).

För att verksamheten i samhället ska vara transparent är det avgörande att offentligt datamaterial är öppet för medborgare, samfund och företag och att det utnyttjas. Hanteringen av kulturmiljöinformation och tillhörande service- och systemhelheter kan förbättras med helhetsarkitekturmetoder. Med hjälp av helhetsarkitektur försöker man förbättra interoperabiliteten för information, tjänster och system och komma överens om gemensamma principer, som att exempelvis ha öppna gränssnitt och jämförbar information.

Målbild 2020:

Med hjälp av tjänster som utnyttjar informations- och kommunikationsteknik får aktörerna aktuell och korrekt information om kulturmiljöerna och har möjlighet att delta i diskussion och beslutsfattande om kulturmiljön. Kulturmiljöns informationslager är så lättillgängliga som möjligt och kan utnyttjas av olika användargrupper. Det finns enhetlig och uppdaterad information om kulturmiljöer av riksintresse som omfattar kulturlandskapen, den byggda miljön och det arkeologiska kulturarvet.

Åtgärder:

19. Interoperabiliteten, tillgängligheten, täckningen och användbarheten när det gäller information som rör kulturmiljön utökas så att medborgarna enkelt får tillgång till information om kulturmiljön och att informationen även motsvarar näringslivets behov. Digitaliseringen av kulturmiljörelaterad information påskyndas.
20. Kulturmiljöinventeringarna i enlighet med de riksomfattande målen för områdesanvändningen sammanslås till en enhetlig inventering över nationellt värdefulla kulturmiljöer som till nödvändiga delar kompletteras i synnerhet i anslutning till det arkeologiska kulturarvet, stadslandskap och vårdbiotoper.



Arkeologisk utgrävning. Tuija Mikkonen.

Verkställande, uppföljning och konsekvensbedömning av strategin

4.1

Verkställande och uppföljning av strategin

En mer detaljerad genomförandeplan utarbetas under ledning av miljöministeriet utifrån de åtgärder som presenterats i strategin. I den presenteras hur åtgärderna ska verkställas, ansvariga instanser, tidtabeller och uppföljning av dem. Genomförandeplanen utarbetas i samarbete med de centrala ministerierna och de intressentgrupper som ansvarar för verkställandet av åtgärderna. Den färdiga genomförandeplanen uppdateras allteftersom verkställandet framskrider.

4.2

Konsekvensbedömning av strategin

Kulturmiljön utgör en betydande del av Finlands nationalförmögenhet. En god skötsel och ett gott underhåll bevarar och ökar dess värde. En bra kulturmiljö och ett hållbart nyttjande av byggnadsarvet stöder den regionala näringsverksamheten och ekonomin. De nationalekonomiska effekterna av kulturmiljöstrategin och effekterna på företagens verksamhetsförutsättningar bedöms bli positiva.

Strategin har inga direkta effekter på statsfinanserna, eftersom åtgärderna genomförs inom de gränser som rambeslutet och budgeten ställer för anslagen. Vid behov kan anslagen omprioriteras med beaktande av de val i genomförandeplanen som görs på basis av riktlinjerna i strategin.

Flera av åtgärderna i strategin effektiviserar den offentliga förvaltningen. Ökande ombyggnad förbättrar sysselsättningen för reparationsbyggare och ökar statens inkomstskatteintäkter. Utnyttjandet av kulturmiljön som en regional resurs kan minska behovet av statligt stöd på orter som genomgår strukturella förändringar.

Om åtgärdsförslagen i strategin verkställs ökar de människornas möjligheter att påverka utvecklingen av den egna livsmiljön och värna om värden som är viktiga för dem själva. Strategins åtgärder ökar människornas kunskap om den egna kulturmiljön. Bevarandet av miljöns tidsmässiga lager och människornas förståelse för det stöder deras identitet.

En systematisk skötsel och användning och ett systematiskt upprätthållande av kulturmiljön stöder målen för hållbar utveckling. Strävan efter att underhålla och bevara befintliga byggda miljöer minskar användningen av naturresurser och uppkomsten av byggnads- och rivningsavfall.

Kulturmiljön är grunden för samhällets och människornas minne och identitet. Den innefattar betydande samhälleliga och kulturella värden. En välbevarad, regionalt präglad kulturmiljö som representerar flera tidsperioder ökar människors välbefinnande. Finlands första nationella kulturmiljöstrategi 2014–2020 erbjuder verktyg för att upprätthålla värdet på vår nationalförmögenhet och för att öka trivselen och livskraften i områdena.



Undervisnings-
och kultur-
ministeriet



Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment